

1. Війна посилила ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. *Україна Ла Страда*. URL : <https://la-strada.org.ua/articles/vijna-posylyla-ryzyky-potraplyannya-v-sytuatsiyu-torgivli-lyudmy.html/>.
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravororushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
3. Руфанова В. М. Кримінологічні показники гендерно зумовленого насильства в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 123–132.
4. Оцінка ставлення суспільства до сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (снпк) і тестування повідомлень. *Офіс Генерального прокурора*. URL : <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-diyalnosti>.

УДК 343.543

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/547-549

Вадим ФУРСА

доцент кафедри

тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ «СЕКСУАЛЬНА НАРУГА» В КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ НА СТАТЕВУ СВОБОДУ ТА СТАТЕВУ НЕДОТОРКАНИСТЬ ОСОБИ

Усестороння охорона прав та законних інтересів громадян, зокрема і захист особи від сексуального насильства, є одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави. Ця політика реалізується через розгалужену систему державних органів, зокрема через Національну поліцію України.

Ефективність та якість виконання поставлених перед поліцією завдань з протидії сексуальному насильству, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, які посягають на статеvu свободу та статеvu недоторканість особи, значною мірою залежить від нормативно-правового забезпечення, а також від змістовного наповнення норм, які використовує поліція в процесі здійснення такої діяльності.

У ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію» вказано, що поліція у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами. Безумовно, Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Конституція України містить ряд положень, ідей і принципів, які спрямовані на захист статевої свободи та статевої недоторканості особи і які запозичені саме з норм міжнародного права.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) є основним нормативно-правовим актом, спрямованим на правове забезпечення охорони прав і свобод особи, що безпосередньо використовується поліцією для кваліфікації суспільно небезпечних діянь, які також посягають і на статеvu свободу та статеvu недоторканість особи. У ст. 3 КК України зазначено, що КК України ґрунтується на Конституції України та загальноєвропейських принципах і нормах міжнародного права, а отже, можемо констатувати факт, що термінологія, яка використана в міжнародних нормативно-правових актах, може бути імплементавана в кримінальне законодавство України.

Подібна практика вже була реалізована законами від 6 грудня 2017 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою

реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» та від 14 березня 2018 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації». Вказаними законами був імплементований такий термін, як «сексуальне насильство», запроваджено таке поняття, як «вік сексуальної згоди», кардинально змінено редакції статей 152–156 КК України тощо. Запропоновані законами зміни викликали суттєвий резонанс як в суспільстві, так і в наукових колах, а також спровокували окремі проблеми в правозастосовній практиці при кваліфікації кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості. Для уникнення подібних помилок при імплементативній нормі міжнародного права чи окремих дефініцій у національне кримінальне законодавство у майбутньому, необхідно також детально проводити аналіз змістовного наповнення норми чи окремої дефініції, яка планується бути імплементованою, та порівнювати її із змістовним навантаженням норм, які визнані КК України кримінальними правопорушеннями. Однією із таких дефініцій, яка дедалі частіше починає використовуватися в українському суспільстві, є «сексуальна наруга».

Зазначений термін активно використовують засоби масової інформації, висвітлюючи кримінальні правопорушення, які пов'язані із посяганням на статево свободу та статево недоторканість особи [1; 2], а окремі громадські організації вже почали розробляти Положення з політики щодо захисту від сексуальної наруги [3; 4]. Також термін «сексуальна наруга» іноді використовується в офіційних документах окремих підрозділів органів державної влади та місцевого самоврядування або на їх офіційних Інтернет-ресурсах. Так, у листі Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти МОН України «Щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» вказано, що сексуальна наруга є однією з форм сексуального насильства, яке застосовується під час війни [5].

Саме ж поняття «сексуальна наруга» закріплене в Протоколі ООН «Щодо протидії сексуальній експлуатації та нарузі» від 12 грудня 2019 р. [6].

Попередній аналіз першоджерела, а також джерел в Україні дозволяє зробити висновок, що термін «сексуальна наруга» охоплює всі без винятку кримінальні правопорушення, які містяться у Розділі IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» КК України, окремі кримінальні правопорушення Розділу XII «Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності», а також таке правопорушення, як проституція. Тому вважаємо, що використання терміна «сексуальна наруга» у кримінальному законодавстві України для позначення кримінальних правопорушень, які посягають на статево свободу та статево недоторканість особи, є недоречним, оскільки унеможливить проведення правильної кваліфікації та розмежування кримінальних правопорушень і, як наслідок, може використовуватися правопорушником для уникнення кримінальної відповідальності.

На останок зазначимо, що в рамках тез доповіді неможливо повністю розглянути питання використання поняття «сексуальна наруга» в кримінальних правопорушеннях, які посягають на статево свободу та статево недоторканість особи. Для належного дослідження означеного питання необхідно не лише дослідити співвідношення сексуальних правопорушень із дефініцією «сексуальна наруга», а й взагалі провести етимолого-правове дослідження поняття «наруга».

1. Чому в Україні винні у сексуальному насильстві не сидять за ґратами. *BBC*. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c16zzg9ye09o>.

2. Сексуальне насильство в умовах війни: як захистити себе. *Южноукраїнська міська рада*. URL : <http://yu.mk.ua/print/news/43728>.

3. Політика щодо захисту від сексуальної експлуатації, жорстокого поводження та наруги в ГС «Українська мережа за права дитини». *УМІПД*. URL : <https://childrights.org.ua/news/polityka-shhodo-zahystu-vid-seksualnoyi-eksploatatsiyi-zhorstokogo-povodzhennya-ta-narugy-v-gs-ukrayinska-merezha-za-prava-dytyny/>.

4. Політика протидії сексуальній експлуатації та нарузі. *SaveDnipro*. URL : <https://www.savednipro.org/wp-content/uploads/2021/09/politika-protidi%D1%97-seksualnij-eksploataczi%D1%97-ta-naruzi.pdf>.

5. Щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : лист МОН України від 10.11.2022 № 4/3250-22. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/bezpeka/2022/15.11.2022/Lyst.vid.10.11.2022-4.3250-22.Shchodo.zakhystu.ditey.vid.seksualnoyi.eksploatatsiyi.ta.seksualnoho.nasylstva.pdf>.

6. UNITED NATIONS PROTOCOL ON THE PROVISION OF ASSISTANCE TO VICTIMS OF SEXUAL EXPLOITATION AND ABUSE. URL : https://www.un.org/en/pdfs/UN%20Victim%20Assistance%20Protocol_English_Final.pdf

УДК 343.222.4

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/549-551

Вадим ХАШЕВ

доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАТУСІ СУБ'ЄКТА ПІДВИЩЕНОГО ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Включення до тексту Кримінального кодексу України (далі – КК), відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 р., такого поняття, як «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» [1], обумовлює спрямування уваги науковців на якісне тлумачення, а практичних працівників – на ефективне застосування відповідних новел кримінального закону.

Слід відзначити, що дискусійні аспекти характеристики осіб, які перебувають у статусі підвищеного злочинного впливу, досліджували у своїх працях такі вчені, як: А. Вознюк, О. Дудоров, О. Кваша, І. Копйова, А. Нікітін, К. Ципишук, Т. Шевченко та ін. Проте значне коло проблем, пов'язаних із кваліфікацією діянь, що вчиняють керівники організованих злочинних угруповань, залишається недостатньо розв'язаним. Зважаючи на обмежений обсяг наукового дослідження, спробуємо окреслити деякі з них.

Так, відповідно до п. 2 примітки до ст. 255 КК: «Під особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі»,... слід розуміти особу, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям здійснює злочинний вплив і координує злочинну діяльність інших осіб, які здійснюють злочинний вплив» [2].

З аналізу вищевказаного визначення випливає, що особами, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, можуть бути, зокрема, особи, які мають статус «вор в законі». Використання такого жаргонного словосполучення у тексті кримінального закону, на перший погляд, вбачається не зовсім доречним, оскільки вживання жаргонної лексики, на думку дослідниці понятійного апарату Особливої частини КК З. Тростюк, є неприпустимим у нормативно-правових актах [3, с. 51]. Крім того, у Великому тлумачному словнику сучасної Української мови термін «вор» відсутній [4], оскільки його запозичено з російської мови і він традиційно відповідає слову «зłodий» в українській правничій мові [5, с. 25; 6, с. 29].

Проте, як зазначає сама З. Тростюк, «у тому випадку, коли це диктується правовою доцільністю, можна вживати у нормативно-правових актах жаргонну лексику. Мова йде про необхідність досягнення у найменші строки максимально швидкого правового ефекту. Часто жаргон більше вживаний, більше звичний у загальнорозмовній мові» [3, с. 51–52]. Саме вищезазначена ситуація, на нашу думку, стосується необхідності появи у тексті КК терміна «вор в законі».

Крім того, вживання словосполучення «вор в законі» з русизмом та у лапках, що вказує на його жаргонність, обумовлено тим, що саме у названій редакції мають статус серед кримінальної спільноти відповідні представники злочинного світу, на протидію яким і було прийнято розглядані нами зміни до КК. Включення ж до КК поняття «зłodий у законі» може дозволити саме «ворам у законі» уникати відповідальності, виправдовуючись тим, що вони фактично не належать до категорії «зłodий у законі». Оскільки серед представників цієї